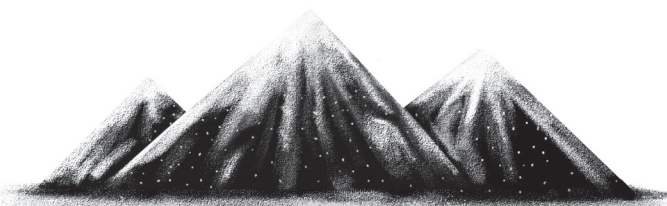

ПЕТРО ШЕКЕРИК-ДОНИКІВ

КОЛЕДНИКИ

БРУСТУРИ

УДК 392(=1.23)(477.85/.87)]398.332.41
Ш 40

Шекерик-Доників П.

Коледники [етнографічний нарис] / Петро Шекерик-Доників. — Брустури : ТОВ «Дискурс» : вид-во «Брустури», 2024. — 80 с.

ISBN 978-617-8326-74-6

Як здавна гуцули готувалися до Різдвяних Свят, коли і чому переложили первовічні коляди на новий лад, хто такі «береза», «вибірця» і «кінь», та яка їхня роль у колядницькій таборі. Про все це і не тільки ви дізнаєтеся з етнографічного нарису Петра Шекерика-Доникова.

Автор детально описує усі етапи підготовки й проведення улюблених гуцульських Светок. Чому в одних газдів колядували тільки під хатою, а в інших могли баювати всю ніч. Яка роль трембігаша, і що таке умерска коляда. Як танцюють круглек і що роблять на розплесах...

Цей докладний текст занурить у яскравий і набуdivий світ гуцульського Різдва. Ба більше, якщо ви добре запам'ятаєте що за чим, то може й вас візьмуть до колядницької табори.

Наше видання здійснене за виданням 1938 р., яке виходило накладом «Товариства Приятелів Гуцулщини». Певна річ, текст написаний гуцульським говором, як і всі твори Петра Шекерика-Доникова.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не варто відтворювати будь-яким способом без письмового дозволу видавництва.

© Видавництво «Брустури», видання, 2024

Крішку про автора ти й его книжки

Петро Шекерик-Доників — письменник і громадсько-політичний діяч, автор роману «Дідо Иванчік», написаного гуцульським говором і визнаного «енциклопедією гуцульського життя».

Народився в селі Голови (нині Верховинський район Івано-Франківської області) 20 квітня 1889 р. Закінчив лише початкову школу, де його вчителем був етнограф Лука Гарматій. Далі займався самоосвітою. Через учителя познайомився з І. Франком, В. Гнатюком, В. Шухевичем, Г. Хоткевичем, М. Коцюбинським. На їхнє прохання збирав фольклорно-етнографічні матеріали, зокрема й для повісті Коцюбинського «Тіні забутих предків». Разом із Хоткевичем створив Гуцульський театр у с. Красноїлля та грав у виставах.

Був організатором набору добровольців до легіону Українських січових стрільців, делегатом Косівського повіту й учасником святкування Злуки ЗУНР і УНР на Софійській площі в Києві. Запроваджував осередки «Січі» та читальні «Просвіти» на Гуцульщині, боровся на Сході України з денікінцями й більшовиками, організовував курси з ліквідації неписьменності в Жаб'їюму (Верховині), був послом до польського сейму, війтом Жаб'євської гміни. Видавав часопис «Календар гуцульський»...

20 квітня 1940 р. Петро Шекерик-Доників поставив останню крапку в романі «Дідо Иванчік».

Уже 15 травня його разом із сином та іншими односельцями арештувала окупаційна советська влада. Петра Шекерика-Доникова звинуватили у виступах проти комуністичної системи та зв'язку з «націоналістичною бандою». Засудили на 8 років і відправили в Сибір, де шлях письменника загубився.

За життя автора були опубліковані лише фрагменти роману «Дідо Иванчік». Після арешту письменника рукопис вважався втраченим. Дружина Петра Шекерика-Доникова Параска переховувала рукопис кілька десятиліть. Лише 1999 р. під час відзначення 110-річчя з дня народження письменника її дочка Анна передала текст товариству «Гуцульщина», яке й здійснило перше видання у 2007 р. Нині рукопис зберігається в Меморіальному музеї Петра Шекерика-Доникова у Верховині.

У 2020 р. у нашому видавництві «Дідо Иванчік» вийшов повним виданням (у попередніх бракувало кількох розділів). У 2022 р. ми видали книжку етнографічних записів письменника «Опришки. Народні оповідання». Нині, *опередь Риздвеними Светками 2024 р.*, представляємо етнографічний нарис Петра Шекерика-Доникова «Коледники».

Усі згадані книжки і ще багато інших файних видань про гуцулів і Гуцульщину можна замовити у нашій інтернет-книгарні:

brustury.com.ua

+38 067 294 07 07

1. ОПЕРЕДЬ РИЗДВЕНИМИ СЕТКАМИ

Єкби не було Риздва,
Не воскресла би Весна.

Народна приповідка

В нас у горах, єк лиш настанет Божя Пилипівка, то люде видразу говорєт про Риздвені Светки та й про колєдників.

Хто маєт ґрунт на боці, то так виважєєт гудувати там сіно, аби на Риздвені Светки була маржинка на сіні дома.

Біднішші люде, тоти, шо ходєт в бутини та в цуги на рєхту та на миглу, то так вивилєют туда, аби на Риздвені Светки докончє бути в хаті. Усі сходєт з роботий до хати. Стєгаютси из зимарьок, аби на Светий Вечер ціла родина засіла до Вечері за стів разом.

Ни лиш богачі, але й найбіднішші лагодєтси на Риздвені Светки так, єк Бог приказав. Кождий стараєт из завгоді дров ид хаті, аби си ними у Светки ни жури-ти. Хто нимаєт гроший, то йдєт у роботу, аби на Света постарати ид хаті то все, шо

потрібно до Светої Вечері, та й що треба мати у Света на колєдники, аби їх приймати та й угостити так, ек тому йдет річъ. Навіть й найбідніший стегаєтси, ек может, та й робит позадь свого затєку Светки так, ек и тот, шо маєт свої ліси, воли та й корови.

Усі ґаздині опередь Риздвеними Светками роб'єт порєдки в хатах, аби в кождїй хатї на Света було чїсто. Миют, мастєт, білет, бо каждая боїтси, аби її колєдники витак ни судили, шо уна нехлюя. Усі си лагодєт из завгодї на Риздвенї Света, бо уни припадають лиш раз у рік. Дїтва та й челїдь у хатї, то вже вид середь Пилипівки бракуют пшеницу, аби була чїста до варїня на Светий Вечєр.

Опередь Светками то вже з двї недїлі є в усіх склепах великий рух, бо кождий накуповуєт на Света все то, шо йиму потрібно: сливи, орїхе, фасулї, нахту, муку питльовану на колачі. А котра ґаздиня ни знаєт печї колачїв, то й колачі купуєт у склепї.

Кожда ґаздиня опередь цими Светками достаруєт все то, шо їй потрібно на Светий

Вечер та й на колєдники так, аби витак нічю їй ни хєбувало у Света, та й аби нічю ни була жєдна.

Берези та й тоти люде, шо люб'єт ходити в колєдниках, то майже вид самого пилипівчіного пушіня вже си рєхтуют ити в колєдники. Кождий колєдник рєхтуєтси, аби мав у колєдниках свій дзвінок та й свою бартку. Пригадуєт собі всі тоти колєди, шо їх переймив вид берези в колєдниках минувших Светків, або й давнішше у колєдниках. Кождий колєдник повторєєт собі усі плєси, икі лиш знаєт, аби так їх у плєсах співав з голови на пам'єть, єк з равашя рубав.

Кождий колєдник хочєт погонорити си в колєдниках, шо він добрий колєдник та й мудрий плєсак. Ни милитси в колєді та й ни путаєтси йиму ні єзик, ні ноги в плєсі. А цє найбірший гонір для колєдника, єк йиго всі фалєт, шо він добрий колєдник та й порєдний плєсак, бо у горах з первовіку люде дужє шєнували, та й и до сєгоднє шєнуют, колєди та й колєдників. Здавен

давна любили, та й до сьогодні люб'єт файні плеси та й добрих плесаків. Усі горени любили та й люб'єт слухати колєди. Колєдами та й плесами колєдники слав'єт Боже Риздво та й Риздвені Свєтки.

Колєди — то стародавні молитви, «Первовічні слова до Божєго Риздва».

Ни усі люде в горах знають колєдувати, та й ни усі знають колєди на памнєть. Навіть и ни всі колєдники вміють на памнєть колєди, та й їм цєго й не треба, бо колєдов провєдит береза. А колєдники лиш повторєють за ним колєду. Тимунь у колєдниках найважнішшов особов мижи колєдниками є **«береза»**.

«Береза» мусит знати всі колєди й плеси напамнєть. Мусит уміти колєдувати та й вєсти колєду. Він є у колєді передовожа та й за ню відповідаєт. Береза мусит знати йку колєду в котрій хаті треба колєдувати,

аби си то вдавало усім людем. Та й мусит знати наперед уже, ек у котрій хаті мож за довго потегнути коледу, ек си зайти из газдами, та й ек си треба забавити из гостями, аби тоти газди та й гості були кунтентні из коледників. Береза мусит знати, ек прийти до хати из коледниками. Ек кому заколедувати пид вікнами та й ек заплесати опередь хати. Та й мусит знати подекувати газді та й газдини за приймане коледників та й за коледу. Мусит вміти и видійти з коледниками вид газди так, аби тим нікого ни вразити та й коледників розславити. На березі усий стрим у коледниках стоїт. Він бірше-менче уже знаєт, хто йку за велику коледу даст, та й полудь того він и коледуєт коледу. Де надієтси гойної коледи, там він довго та й файних колед коледуєт. А де знаєт, шо дадут коледу ни так велику, то там и він ни геї так випераєтси з довгими та й докладними коледами. Квапитси. Перетинаєт коледи. Ни питаєт тим, шо дехто за це й сердитси: «Ці так коледували, ек би ціпом молотив. Нибудь-ек». А коледники

кажут: «Йка плата, така й робота», — та й идут далі коледувати, та й набуватиси там, де їх ліпше та й сердечнійше приймают.

Береза завжди йдет на опередь коледників ци то в хати, ци з хати. Він перший сідаєт за стів и до коледи, й до їди. Доків ни встанет береза из-за стола, дотів ни можна уставати и коледникам. Та й доків він ни сєдет в хаті, то дотів ніоден коледник ни смієт в ній сісти. Він дозволеєт поданцувати коледникам в хаті на колопні, та й він просит ґазду: «Ци можна плесакам наплесати в хаті из дзвинками в руках за грішми коло гостей та й коло домашних». Він разом из коледниками вінчюєт ґазд коледов та й Светками, декуєт ґаздам за коледу. Він дозволеєт за столом при їді та й пійці за скрипков коледникам поспівати.

Вид берези залежит скрипичьник та й тримбіташ у коледниках, а так само й всі коледники. Хоть їх вибераєт «вибірця», то однако єк би си спротивив «береза», то «вибірця» ни смів би взєти ані того коледника, ані того скрипичьника, котрого ни

хочет «береза». «Береза» носить церковний хрест та й дзвінок у руках. Так само у «берези» є ключик від скарбонки.

«Вибірця». У кожній коледницькій «таборі» є «вибірця». На вибірцу оббераєтси церковний брат або йкийс упливовий и поважний газда из присілка коледницької округи.

Вибірці не раз ведут из попом переговори, ци мают ити коледники того року у їх парафії. Вибірці виберают березів, коледників та й скрипачьників й тримбіташів у своїх таборах. Уни годет березу й музикантів. Уни відповідают за тото, ек за поредно ходет коледники та й ек за чесно справуютси. Уни уважеют аби ни було розпусти в коледниках. Вибірця берет из церкви скарбонку та й відповідает церковному братству за коледницькі гроші з йиго табори. Він ходит з коледниками цілий чес. Надзерает їх та й носит из грішми скарбонку, й виддает братству до церкви коледницькі гроші. Вибірця разом из березов

обраховуєт скарбонку та й надзораєт над колєдниками. Єк вибірця є чесний, розумний та й добре си справуєт, то может бути вибірцев доків си сам из него ни звержет.

«Скрипичьник». Кождий вибірця та й береза дбаєт, аби у їх таборі був добрий скрипичьник. Скрипичьник є дуже важнов особов у колєдниках, бо він играєт березі й колєдникам до колєди, играєт до співанок та й до данцу. Єк добрий скрипичьник, то в колєдників є охіть до усеґо: до колєди, співанок та й до данцу. Скрипка їх до усеґо змусит, хоть би икі були вмучіні. А єк трафітси пустий скрипичьник, то й колєдники з ним борзо ув'євают, та й так хрипнут, шо лиш шепчют у колєді. Из пустим скрипичьником, аби йкий був добрий береза, то ни годен колєдувати. Кождий скрипичьник мусит си свойов игров зладити з голосом берези, и так мусит за високо в колєді йґрати, єк високо колєдуєт голосом береза.